

EVELYNE SULLEROT: A NŐI MUNKA TÖRTÉNETE ÉS SZOCIOLÓGIÁJA

Evelyne Sullerot: A női munka története és szociológiája, Gondolat, Budapest, 1971, 430 oldal. *Historie et sociologie du Travail féminin*, Párizs, 1968. Fordította dr. Kecskeméti Györgyné.

Tartalom: Bevezetés. Első rész – Történelem az ókortól napjainkig – 1. Az évszázadok során le nem küzdött három hátrány; 2. A női munka az ókorban és a középkorban; 3. A reneszánsztól a forradalomig; 4. A XIX. század; 5. A hódítások; 6. A XX. század háborúi és forradalmi; 7. A két háború közötti korszak és a nagy válság; 8. A fasiszta és a náci tanok a női munkára gyakorolt következményei. A szovjet nők haladása. Az angol és az amerikai nők megmozdulása. Második rész – A női munka korunkban – 9. A szovjet nők, az amerikai nők, a kanadai nők; 10. Angol, francia, holland, belga, norvég, svéd nők; 11. Az olasz, a nyugat- és keletnémet, az osztrák, a spanyol, a svájci, a dán és a finn nők. Következtetések; 12. Férfiszakmák, női szakmák; 13. A női munka életkor szerinti alakulása; 14. A női munka képzettség szerint; 15. A kereső nők jövedelme és munkabére; 16. A lányok, asszonyok szakmai képzése; 17. A női munkára vonatkozó vélemények és beállítottságok. – Befejezés: Az idő mint döntő tényező a nők számára. – Függelék: A nő helyzete 2000-ben.

A francia szociológusnő könyvét tulajdonképpen a brüsszeli szabadegyetemen tartott előadásai alapján írta meg és 1968-ban Párizsban jelent meg. Innen a könyv gazdag adatszűrése, komoly szintje, a fejtegetés tagoltsága, de ez már a könyv íróját külön dicséri folyékony tárgyalási módja és egységes, átfogó témakezelése tekintetében is.

„Azoknak a nőknek és férfiaknak ajánlom ezt a könyvet, akiknek kialakult és határozott véleményük van a női munkáról, akár abban az értelemben, hogy ez korunk egyik szörnyű, sajnálatos jellegzetessége, amely eltávolít az aranykortól, amikor szerintük nem ismertek afféle eltévelyedést, akár úgy, hogy a női munkát tartják az egyetlen, mindenható útnak, és nem látják az út nehézségeit!” – Ezekkel a szavakkal bocsátotta útjára Evelynne Sullerot művét.

A szociológusnő olyan problémával foglalkozik, amely mindmáig megoldatlan: a nők munkájának tényleges egyenjogúságával. A női munkát összefüggéseiben tanulmányozza, hatalmas történeti és jelenkori adatokat tár elénk. Sullerot azokat az előítéleteket akarja megdönteni, amelyek azt hangoztatják, hogy „A nő a szépség és a báj, nem lehet és nem szabad munkájával tönkretenni!”

Igyekszik bebizonyítani, hogy a nők teljes emberi felszabadítása csak a munka révén mehet végbe. A történelmi áttekintést igen sok adattal bizonyítja. A történelem folyamán a munka két részre oszlik: a férfi és női munkára. A nő már az ókorban hátrányos helyzetbe kerül, ő marad otthon, műveli a földet, neveli a gyermekeket, sző, varr és a háztartást vezeti. Akkor egy-egy háztartás gazdasági egységet képezett, a nő volt a termelő. Ezek a munkák fáradságosak voltak, nehezek és nélkülözhetetlenek, azonban teljesítményüket egyszerűen nem tekintették munkának.

A nő természeténél fogva hordja és táplálja gyermekeit, izomereje kisebb, mint a férfiaké. Munkájában hátrányos helyzetbe hozza a terhesség. Már az ókorban meg volt határozva, hogy ki hol dolgozik. Xenophán – az eleai filozófiai iskola megalapítója – így vélekedett: „A nőket az istenek benti tevékenységre teremtették, a férfiakat pedig minden másra. Az istenek a nőt bent helyezték el, mert nehezebben viseli el a hideget, a meleget, a háborút. A nők számára az a tisztességes, ha benn maradnak, és tisztességtelen, ha kinn csavarognak”. A görög szerzőnek a szavai tehát becsmérlőek. A férfi számára szégyen lenne otthon bezárva maradni és nem foglalkozni a kinti dolgokkal. Ménander ezt a gondolatot tömörebben foglalja össze, és megállapítása később általános szabállyá válik: „Tisztességes asszonynak

otthon a helye, az utca a senkiházi nőké!” — Világos ennek a megosztásnak a szexuális eredete. A nő az, aki „benn” van, ott azonban nem lehet nagyot alkotni. Ez a kettősség a történelem folyamán mindvégig megmaradt.

A kinti és a benti munka megosztásában jelentkezik a prostitúció problémája. A történelem folyamán a rabszolga, a jobbágy és a munkásnők műhelyeit a prostitúció árnyékának tartották. Ezért a női munkát lebecsülték. „A prostitúció volt az állandó ürügy és erő, amivel alátámasztották azt, hogy a női munkát nem kell becsülni, mert, úgymond, az szükségképpen a prostitúcióhoz vezet! Ennek ellenszerét meg lehetett volna találni, ha ugyanannyi bért kapnak, mint a férfiak. A XIV. században például a nő a férfi keresetének háromnegyed részét kapja, a XV. században már csak a felét. A XVI. században a napszámos asszony a férfi napszámos bérének már csak 2/5-ét keresi meg. A XX. században is megtaláljuk ezt a kettősséget: a filozófus Alain-nál (1933-ban) — a „benn” és a „fenn” lehetősége jelenik meg.

„Természetes, hogy az ács a tetőn dolgozzék és, hogy a nő lenn legyen”. Ez a naív példázat a házról is sokatmondó: a férfi kinn van, és a nő benn. A nők a középkorban is sokat dolgoztak. Ekkor sem élveztek teljes egyenlőséget a férfiakkal, mégis relatíve jobb helyzetben voltak, mint a megelőző vagy a következő időkben. Sokféle munkát végeztek és számos — ma is csodált — műveket, gobelineket, ékszereket, hímzéseket alkottak.

A középkorban a női munkaerő-kínálat emelkedik, s ez ellen a férfiak minden erejükkel küzdenek. Így például 1324-ben a strassburgi gyapjűszövők panaszt emelnek a nők ellen, akik anélkül dolgoznak, hogy a céh tagjai lennének.

A reneszánsz folyamán a férfiak valamennyi korábbi női foglalkozást magukhoz ragadnak. Például Franciaországban a selyemgyártás, amint tökéletesedik, átmegy a férfiak kezébe, s a nők számára csak a hálátlan rosszul fizetett munkák maradnak, pl. a gubók elkészítése, vagy visszakényszerítik őket a mezőgazdaságba és a háztartásba. A céhekből is kiszorítják a nőket.

A XVII. században nyíltan kijelentették, hogy a női munka „tiszteletlen és gyalázatos”. A nő továbbra is „benti” marad, csipkekészítéssel, hímzéssel foglalkozik. Egy hímzőnő bére azonban egy takács keresetének a felét sem éri el.

A XVIII. század egyhangúan dicsőíti a munkát. Am a századvégi forradalmárok a nők iskoláztatására vonatkozó követeléseket megtagadják, csupán a fiúoktatás megszervezésével foglalkoznak. Caroline Rudolphi Hamburgban iskolát alapított, és kiadott könyvében a nők neveléséről ezeket a modern hangzású szavakat írja: „Csináljatok lányaitokból emberi egyéniségeket. Ne azzal kezeljétek, hogy nagyvilági dámákat vagy háziasszonyokat neveltek belőlük. Elsősorban erős jellemek legyenek, akik szükség esetén egyedül is megállják helyüket a világban”. — Ez lesz az első feminista ismételt jelmondata. Ezzel ellentétben a nagy francia enciklopédista az „Emile vagy a nevelésről” című művében azt hirdeti, hogy a leánynevelés fő célja az legyen, hogy a nőt a férfi szolgálójává formálja. A nő csak foglalkozék a férfi árnyékában férje és gyermekei jólétével.

A XIX. század a munka százada. Így e kor filozófusai sokkal konkrétabban foglalkoznak a munkával. Marx és Engels azt hirdetik, hogy a munkát meg kell, és meg lehet szervezni, a munkának a munkás erejévé és dicsőségévé kell válnia. Marx, ha embert mond, egyaránt ért férfit és nőt. Proudhon azonban patológikus antifeminista volt. Szerinte a nő alacsonyabbrendűsége vele született tulajdonság, és e tekintetben semmiféle fejlődés sem várható. Ezzel szemben a nő intellektuális fejlődésének minden jelétől úgy fél, mint a pestistől. „Tudományosan” a 8/27 törtszámmal fejezi ki a nő alacsonyabbrendűségét a férfi értékeihez képest. A nő egyetlen rendeltetése a férfi kiszolgálása, a háztartás, a gyermekszülés. Hasonló gondolatokkal találkozunk Rousseau-nál. Semmiféle fizikai gyönyör a nő számára: főképp semmiféle tanulás, munka, mesterség, mert mindez a női függetlenséghez vezet. Proudhon csak kétféleképpen tudja a nőt elképzelni; háziasszonynak vagy kurtizánnak. Odáig megy, hogy azt kívánja: genetikus kiválasztást kellene alkalmazni. Ez kiküszöbölné a rossz feleségeket, és kitenyésztené a jó, fegyelmezett feleségek fajtáját. Szerinte a nő, aki dolgozik, tolvaj, mert elveszi a férfi munkáját. Proudhonnal ellentétben Owen Angliában igen sokat segített a munkásnőknek emberi méltóságuk visszaszerzésében. A kor valamennyi utópistái közül Charles Fouriernek meglepő intuitív felismerései voltak. Amikor mindenki a munka vallásának hódolt, Fourier nyugodtan állította, hogy az ember csak nyomorúságból, fősvényeségből és vallási vagy társadalmi kényszerből dolgozik.

Fourier határozottan feminista, a nők számára szexuális szabadságot követel és teljes kényszermentes kibontakozási lehetőséget. A nő számára is a hivatásválasztás teljes szabadságot hirdeti, és azt, hogy azonos munkáért a férfiakkal a nő is azonos fizetést kapjon.

Jules Simon 1860. február 15-én A nő, munka és munkabér című cikkében ezt írja: „Amint a gőz megjelent az ipar világában, összetörte a rokkákat, guzsalyokat, és bizony szükségessé vált, hogy a nők helyet követeljenek maguknak az olvasztókemencék árnyé-

kában”. — Tehát arra a pontra érkeztünk, amikor egyes gondolkodók dicsérik a női munkát és annak szükségességét. A nők munkába állnak, de kevesebbet kapnak, mint a férfiak. Így a nőket a kapitalizmusban a tőkésék szívesebben alkalmazzák, mint a férfiakat, mert ezáltal nagyobb profitra tesznek szert. A munkásnőket lenézik, a férfiak vetélytársainak tekintik.

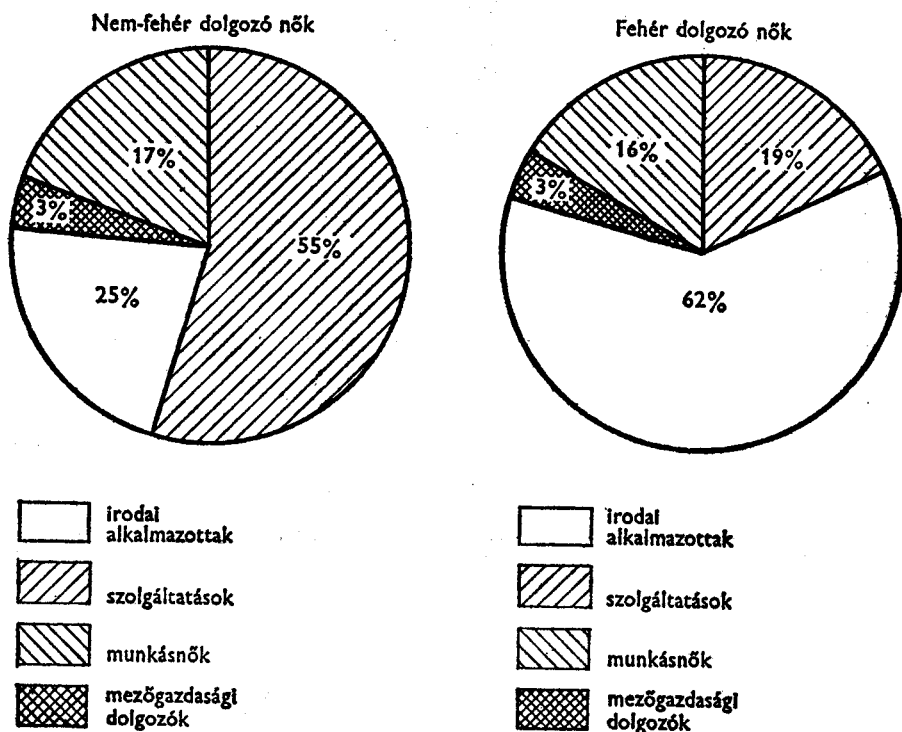
Michael, francia szociológus így vélekedett a munkásnőkről: „Még a nőrablóknál is sokkal bűnösebbek azok, akik megnyitották a városi lányok nyomorúsága, a parasztasszonyok vaksága előtt a gyilkos üzemi munka és a bűnös gyári együttlét gyászos lehetőségét! Munkásnő! Micsoda gyalázatos, mocskos szó”.

A nők sem télenkednek, ők is síkraszállnak a női munka elismeréséért. Különösen az 1830-as évektől kezdve befolyást gyakorolnak Saint Simon és Fourier által megindított mozgalmak. A prostitúció ellenszereként a munkát ajánlották. A prostitúció ugyanis újra megdöbbentő méreteket öltött. Kifejezték azt a gondolatot is, hogy a munka ad méltóságot a nőnek, mert a gazdasági függetlenség lehetővé teszi, hogy ne kelljen eladnia magát.

Jeanne Deroin a XIX. század közepén azt is ki merete jelenteni, hogy a nő szabadsága nem abban áll, amint állították, hogy anya lehet, mert nem választhatja szabadon azt, hogy ne legyen anya. A nők szakszervezeteket alapítanak, amelyeket akkor szövetségnek neveztek.

A XX. században, 1929-ben a gazdasági válság idején nagy volt a munkanélküliség, így a nők minden reményt elvesztettek, hogy munkába álljanak. A második világháborúban

A FEHÉR ÉS NEM-FEHÉR DOLGOZÓ NŐK MEGOSZLÁSA 1965. ÁPR.

Forrás: U.S. Department of Labor, Bureau of Labour statistics.

(Az USA-ra vonatkozó adatok, az ismertetett kiadvány 239-es oldaláról)

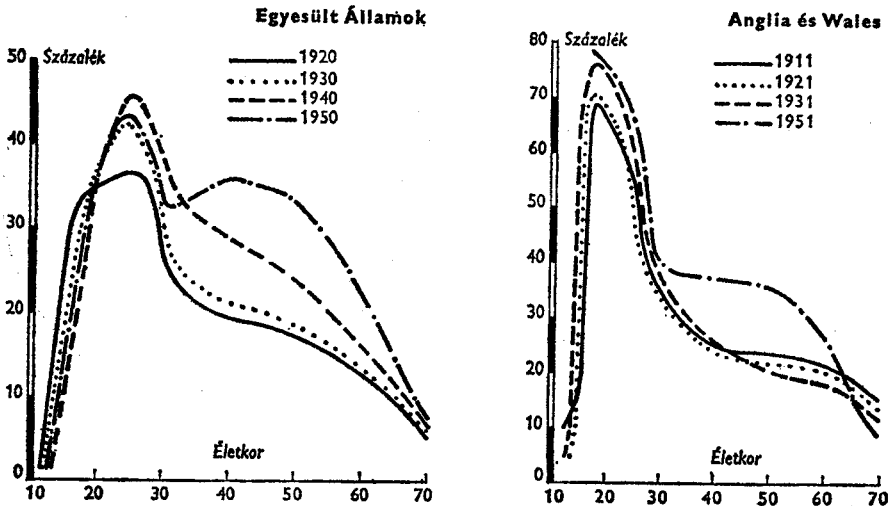
viszont a világ minden táján bevonják őket a munkába. E gyászos időszakban a nőket egyszerűen szerszámként kezelték, amelyet félredobtak, amikor felesleges, vagy kézbevesznek, ha szükség van rá. Sohasem tekintették a nőket teljesen fejlett lényeknek. Nem kell azonban elfelejteni, hogy a nők évszázadokon át passzívan engedték, hogy azt tegyenek velük, amint akarnak.

A könyv legérdekesebb és legizgalmasabb fejezetei azok, amelyek a női munka specifikumának tudományos vizsgálatait sürgetik. „Minden komoly tudományos megközelítés arra enged következtetni, hogy ilyen specifikum létezik, csak éppen nem foglalkoznak vele” — állapítja meg Sullerot.

A sajátos női alkatot nem lehet figyelmen kívül hagyni — a női morfológiától kezdve egészen a női pszichológiáig, vagy az olyan egyszerű biológiai és társadalmi tényekig, mint a szülés, az anyaság. A feladat nem a nők „férfiasítása”, hanem biológiai és társadalmi lényük harmonikus összehangolása. Tudjuk, hogy sok-sok mű foglalkozik az emberi munkával, de egyetlen szerző sem közelít a munkához a nők szempontjából. Valamennyi filozófus a *dolgozó* fogalmát azonosítja a *férfi* fogalmával.

Tudományosan semmit sem tudunk az anyaság és a munkavállalás összefüggéseiről, de Evelyn Sullerotnál kirajzolódik a kétféle munkavállalás görbéje. Az egyik, amely általában a kapitalista országokban érvényes, az, hogy a fiatal lányok dolgozni kezdenek, majd férjhezmenéskor abbahagyják a munkát, amelyhez csak gyermekeik iskolába kerülése után térnek vissza. A munka megszakítása természetesen hátránnyal is jár: nehéz újból az elhelyezkedés, a szakképzettség megfelelő szinten tartása, mivel képzettségükönél így is alacsonyabbra értékelik és alacsonyabban fizetik őket, meg az előléptetés is lehetetlen. Ezek a hátrányok visszahatnak az egész kollektívára és csökkentik minden dolgozó nőnek az értékét, legyen férjezett, hajadon, anya vagy gyermektelen.

A NŐI MUNKA ARÁNYSZÁMÁNAK FEJLŐDÉSE ÉLETKOROK SZERINT, KÜLÖNBÖZŐ ORSZÁGOKBAN

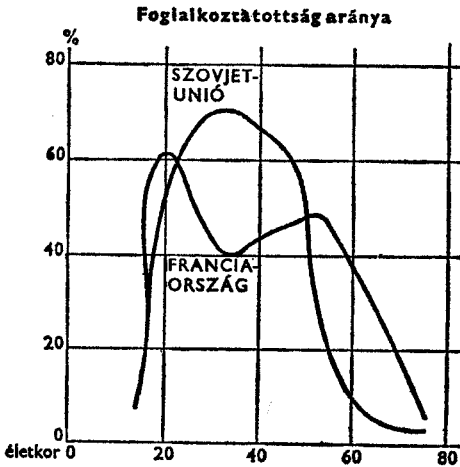
Forrás: ENSZ: a munkakerő demográfiai vonatkozásai

(Az ismertetett kiadvány 331-es oldaláról)

A második modell főként a szocialista országokban általános: a nők az iskola elvégzésé¹ nyugdíjas korukig folyamatosan dolgoznak. Sokkal korábban mennek nyugdíjba, mint Nyugaton. Ennek a modellnek a követése igen nagy erőfeszítést igényel az anyaság idején. Sok társadalmi intézmény segíti a dolgozó nőket a Szovjetunióban is.

Egy híres amerikai, dr. Spack, aki annyi család nevelési tanácsadója, ezt írja: „Az orosz gyermekek, akiknek az anyja rendszerint mással is el van foglalva, nemcsak az anyasággal, bizonyos értelemben nyugodtabbak, alkalmazkodóbbak, mint az amerikai gyermekek,

akiknél az anya teljesen a gyermeknek szenteli magát”. A mű zárófejezetében kiterjedt vizsgálat lefolytatását javasolja minden országban – orvosok, pszichotechnikusok, pszichológusok részvételével, mindenfajta munkalehetőséggel, életkor és a női periódusok szerint differenciáltan.

(Az ismertetett kiadvány 311-es oldaláról)

Szovjetunió: 1959
Franciaország: 1954

Ezeket a vizsgálatokat mindenütt alapos körültekintéssel kellene végezni, egyforma agyagon, egyforma mérésekkel, egyforma tesztekkel: a családi állapot, a gyermekek száma, a terhességi időszak szerint egyforma mintákon. Így megtalálhatnánk a nőnek a munkával szemben való természetes állandóit a kor és a női élet függvényében, és világviszonylatban le kellene vonni a következtetéseket, elítélni az olyan rendszert, amely a természeti adottságokkal ellentétesen működik.

A második esetben bebizonyosodna, hogy az, amit a „női természetnek és természetes attitűdöknek” nevezünk, sokkal inkább tekinthető a társadalmi körülmények okozta szerzett tulajdonságoknak. „A javasolt kutatásoknak természetesen semmi közük a „férfiasság” vagy a „nőiesség” kérdéséhez. Valójában egy olyan tudományág fejlődéséhez járulnánk hozzá, amely eddig nagyon el volt hanyagolva: az emberi munka tanulmányozásához a nő szempontjából. S olyan nemzetközi együttműködést tennék lehetővé, amely mind emberi, mind tudományos szempontból csak hasznosítható lehetne!”